

El Niño kurnab loodust ja inimesi

Ain Kallis

Tänavune El Niño aasta kujundab miljonite inimeste saatust rohkem kui mõni astroloogiline elukas. Isegi Eestis on päritud, ega tänavune pöud ole märgiks lähenevast El Niñost – eelmise sajandi võimsama loodusnähtuse kordusest, kirjutab klimatoloog Ain Kallis.

See hispaaniakeelne sõna, mis tähendab poislast, on kasutusel juba paar sajandit Lõuna-Ameerika läänerrannikul ühe ilmanähtuse nimena. Õieti pole see poisike mõni tavaline põngerjas, vaid jõululapsuke, kes (õigemini küll – mis) sünnib uuesti iga kolme kuni seitsme aasta järel. Ning jõulukinkideks toob ta kaasa loodusõnnetusi.

Ettenägelikud inkad. Kui hispaania konkistadoorid jõudsid Peruuksse, märkasid nad, et paljud linnad on ehitatud küngaste tippudele, osa asulaid oli aga ilma nähtava põhjuseta maha jäetud. Pärismaalased hoiatasid võõramaalasi, et vahel soikuvad sealkandis tuuled hoopis, vahel aga esinevad ootamatud paduvihmad. Ookeanis, mis tavaliselt õnnistab kalureid Peruu ning Ecuadori ranniku lähedal rikkaliku saagiga, kadus aeg-ajalt, tavaliselt aasta lõpus, kala hoopis. Selle asemel kattus rannariba haisvate mereloomade korjustega. Kõigele lisaks tabavad seda, tavaliselt kuiva ala, tugevad vihmahood.

Mis on selle loodusnähtuse põhjus? Uuringud näitasid, et harilikult suundub piki Lõuna-Ameerika rannikut põhja suunas külm Peruu hoovus, mis toob endaga kaasa tohutul hulgal kalade toitu – planktonit. Mingil põhjusel aga hakkab ookeani vesi paari nädala või kuu kestel soojenema ning kalad lahkuvad kaugematele, jahedamatele ning parematele söögimaadele. Et see juhtub harilikult jõulude paiku, sellest siis ka nähtuse jumalavallatu nimi.

Mida ja miks peaks kartma? 1923. aastal täheldas Indias töötav Gilbert Walker, et õhurõhu näidud Vaikse ookeani eri osades on omavahel seotud. See tähendab: kui lääne pool – Põhja-Austraalias – on õhurõhk madal, siis ida pool – Tahitiil – on õhurõhk kõrge, ja vastupidi. Alles 1960-ndate lõpul seostati seda nähtust El Niñoga.

Möödunud sajandi võimsamaks loodusnähtuseks peetav El Niño tõi kaasa vähemalt 2000 inimese huku, majanduslik kahju ületas 13 miljardit dollarit. Maailm oli kui pea peale pööratud: kus olid vihmased piirkonnad, seal valitses pöud, kuivadel aladel ladistas paduvihma. Viimase, 1997-1998 aasta jõululapsukese pahateod olid kindlustuskompanii Munich Re hinnangul veelgi suuremad – üle 33 miljardi dollari, inimohvreid vähemalt 2100.

El Niñost on mõnel pool ka kasu: Atlandil väheneb purustavate orkaanide, USA-s tornaadode arv.

Mitte kõiges pole süüdi. Viimasel ajal hoiatavad klimatoloogid, et mitte kõiki loodusõnnetusi ei maksa El Niño kaela ajada. Nii tihedalt pole kogu maakera ilmanähtused küll seotud, näiteks olgu aastatetagused paduvihmad Californias jne.

Kas Vaiksel ookeanil toimuv on kuidagi ka Eestiga seotud? 1997. aastal tegi riigikogu nõunik Mart Remmel uurimuse meie maa viljasaakide ning El Niño seostest: osutus, et Eestis

saadi tolele nähtusele järgneval aastal oodatust suurem saak. Et Eesti ilmastik on võib-olla sõltuv El Niñost, näitab ajakirjas Nature 1998. aastal avaldatud uurimus Golfi hoovuse ja Vaikse ookeani suurte ilmanähtuste seosest. Teatavasti on just too hoovus see, mis meie maale sooja toob.

Kliimamudelid muutuvad üha täpsemaks. Põhiküsimuseks on jäänud, miks tekib selline nähtus nagu El Niño? Vastuseks puuduvad sajandite pikkused ilmaandmed.

Viimase 98 aasta jooksul oli 23 El Niñot ning 15 vastasnähtust La Niñat, mil ookeani idarannikul on vesi harilikust külmem. Ekspertide hinnangul nähtuste raevukus aina kasvab.